

Pääomamarkkinoiden vapautuminen kiihdytti pörssipeliä. Ulkomaalaiset pankit olivat saaneet valtiovarainministeriön luvalla aloittaa liikepankkitoiminnan Suomessa, mikä lisäsi kansainvälisten sijoittajien kiinnostusta suomalaisia yhtiöitä kohtaan. Osakemarkkinat olivat kehittymättömät ja arvostustaso alhainen. Kova kysyntä nosti osakkeiden arvoa.

Vuosina 1980–1986 Helsingin pörssin kokonaisvaihto kasvoi 699 miljoonasta markasta 16 miljardiin markkaan eli yli kolmikymmenkertaiseksi. Osakkeiden kurssikehitystä kuvaava Unitas-indeksi yli nelinkertaistui. Pörssilistalla oli 50 yhtiötä.

Vuonna 1987 pörssin vauhti kiihtyi. Osakevaihto kaksinkertaistui edellisvuodesta ja saavutti 31 miljardia markkaa. Osakekurssit nousivat vuodessa yli 30 prosenttia, vaikka pörssiromahdus tasoitti hetkellisesti menoa. Osakkeiden alamäki alkoi New Yorkista lokakuun 19. päivä, mustana maanantaina. Osakekurssit laskivat parissa päivässä 15 prosenttia ja vuoden lopussa pörssin markkina-arvo oli lähes viidenneksen alempi kuin ennen romahdusta.

Harri Holkerin hallituksen valtiovarainministeri **Erkki Liikanen** arvioi mustan maanantain vaikutuksia Suomen kannalta lähinnä positiivisiksi, kun hän puhui asiasta puoluetoimikunnassa kolme päivää myöhemmin. Hän piti pörssiromahdusta säikäytyksenä, ”jossa optiopolkkaan tuli paha askelvirhe”.

Liikasen mukaan takaisku teki taloudelle hyvää, koska se rauhoitti yleistä ilmapiiriä. Suomen talouden reaalin pohja oli ministerin mielestä niin vahva, ettei Suomessa ollut syytä uskoa mihinkään pysyvään romahdukseen. Pörssiromahdus muistutti osakekaupan riskeistä ja keinotekolun vaaroista.

Osakesääntämisen kasvu ja yhteisen eurooppalaisen arvopaperisääntelyn eteneminen pistivät vauhtia suomalaisiin lainsäätäjiin. SDP:n esitykset pankkivallan purkamisesta ja kansanvallan kasvattamisesta henkilöstörahojen ja työntekijöiden osallistumisen kautta eivät pankeja huolestuttaneet.

Vasemmiston puheita ei pelätty, vaikka finanssilaitosten sosialisointi nousi aika ajoin esille. SYP:n pääjohtaja **Mika Tiivola** arvioi, että sosialisointipuheet olivat pikemmin vähentymässä kuin lisääntymässä, mikä liittyi yleiseen yhteiskuntakehitykseen, kun elintaso oli vahvassa nousussa.

Aamulehden haastatteleman Tiivolan mukaan Suomessa ja muissa länsimaisissa demokratioissa katsottiin yleisesti, ettei pankkien sosialisointi ollut ratkaisu yhdellekään ongelmalle.

KOP:n pääjohtajaksi valittu Jaakko Lassila otti edeltäjäänsä **Veikko Makkosta** rohkeamman asenteen pankkitoiminnan kehittämiseen ja vaati rahoitusmarkkinoiden uudistamista kansainvälisen kehityksen edellyttämällä tavalla.

”Rahoitusmarkkinoiden säännöstelyn riisuminen, valtuuttasäännöstelyn vähentäminen ja siirtyminen positiiviseen reaalikorkoon antaisivat mahdollisuudet pankkitoiminnan todelliseen kohentamiseen”, Lassila totesi ensimmäisessä pääjohtajan katsauksessaan KOP toimintakertomuksessa 1984.

Liikepankkien pääjohtajat käyttivät suoraan ja edustajiensa

välityksellä valtaa suuryhtiöiden hallinnossa. Lassila toimi hallituksen puheenjohtajana KOP:lle tärkeissä pörssiyrityksissä. Mika Tiivolalla oli vastaava asema Kymi-Strömbergissä ja Nokiassa, jossa varapuheenjohtajana toimi Jaakko Lassila.

Nokiassa pankit olivat merkittäviä omistajia, ja yhtiön hallinnossa vallitsi pankkien välinen ”kauhun tasapaino”. KOP:llä oli läheinen kytkös myös julkiseen sanaan, sillä Lassila johti puhetta kustannusyhtiö Uuden Suomen hallituksessa. Sanoma Osakeyhtiön pääomistaja **Aatos Erkkö** toimi puolestaan KOP:n hallintoneuvoston puheenjohtajana vuoteen 1990 saakka.

Pankit käyttivät päätösvaltaa yritysten lisäksi säätiöissä. KOP:n suuromistajiin kuuluivat Suomen Kulttuurirahasto, Emil Aaltosen Säätiö sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto. SYP:n suuria osakkeenomistajia olivat ruotsinkieliset Konstsfundet, Stiftelsen för Åbo Akademi ja Svenska Litteratursällskapet. Pankinjohtajat olivat mukana säätiöiden hallinnossa ja vaikuttivat sitä kautta niiden sijoitustoimintaan. Omistustensa avulla säätiöt pystyivät vaikuttamaan pörssiyritysten päätöksentekoon.

Lassila kävi eduskunnassa kokouksen eduskuntaryhmän vieraana toukokuussa 1986. Kansanedustajat eivät olleet huolissaan pankkivallan keskittymisestä tai rahoitusmarkkinoiden vapautumisesta. Sen sijaan heitä kiinnosti, milloin Kansallispankki järjestäisi seuraavan osakeannin. Lassila vastasi, että ”olemme päivää lähempänä seuraavaa antia” ja sai ryhmältä innostuneet suosionosoitukset.

Lassila puuttui kansanedustajille pitämässään alustuksessa pankkien hallinnosta käytyyn sosialisointi ja demokratistointikeskusteluun. ”Noin seitsemän vuoden välein pankkien sosialisointiasiat tulevat tapetille. Yleensäkin vaalien läheisyys näyttää vaikuttavan niin sanottuun yhteiskunnalliseen keskusteluun pankeista”, Lassila sanoi ja huomautti, että hallintoneuvostojen tärkein tehtävä on palkata ja erottaa johtajat.

Hän epäili pankkien johtajista koostuvien johtokuntien politisoituvan, jos poliittisuuntoinen hallintoneuvosto tekisi valinnat. Lassila huomautti, että julkinen valta kontrolloi Pankkitarkastusviraston toimesta erittäin tarkasti pankkilaitosta.

Lassila teoretisoi, mitä tarkoitetaan, kun puhutaan pankeilla olevan liikaa valtaa. Hänen mielestään pitäisi ensin määritellä, mitä vallalla ymmärretään. Hän muistutti pankkien suhteellisen merkityksen vähentyneen ja pankkien välisten erojen kaventuneen, kun ulkomaalaiset pankit olivat tulleet maahan.

Vastoin pankkien toiveita eduskunta kavensi **Kalevi Sorsan** hallituksen esityksestä pankkien omistusoikeuden muissa kuin rahoitusalan yrityksissä kymmeneen prosenttiin aiemman kahdenkymmenen prosentin sijasta, mutta samalla pankit saivat kaipaamansa oikeuden perustaa sijoitusrahastoja.

Pankkien omistusrajoja kiristettiin ja ulkomaalaisomistusta rajoittavia säännöksiä lievennettiin. Laki ulkomaalaisomistuksen rajoittamisesta oli peräisin vuodelta 1939, ja se kumottiin lopullisesti vasta vuonna 1992 Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen mukaisesti. □